

Handläggare
Johan Hyrén
Utbildningsledare/Universitetslektor
Institutionen för individ och samhälle
[0520-223707](tel:0520-223707)
johan.hyren@hv.se

Mottagare
Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet

Remissyttrande: Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)

Regeringskansliet har anmodat Högskolan Väst att yttra sig över utredningen *Ett likvärdigt betygssystem* SOU2025:18. Rektor har fastställt yttrandet. I beredningen av yttrandet har medarbetare på högskolans antagningsenhet samt på lärarprogrammen, i synnerhet programansvariga och avdelningschefer, inbjudits att lämna synpunkter på betänkandet.

Sammanfattande ställningstagande

Högskolan Väst ställer sig positiv till delar av betänkandet, men är kritisk till andra.

Utifrån ett lärosätesperspektiv är den övergripande ambitionen att skapa ett mer likvärdigt betygssystem välkommet. Betyg har i det svenska systemet en avgörande betydelse för den enskilde individens framtidsutsikter genom att reglera tillträde till högre utbildning. I en konkurrenssituation ska den meritokratiska principen gälla och för att denna ska fungera är det avgörande att betygen speglar faktiska kunskaper. Betygen måste också spegla kunskapens mångdimensionalitet. Det övergripande omdömet av förslaget är att det lever upp till det förra men inte med nödvändighet till det senare.

Kritiska synpunkter

1. Överdriven vikt vid nationella prov riskerar att underminera lärares undervisning

Det föreslagna betygssystemet riskerar att underminera lärares undervisning då de sannolikt kommer känna en press från både elever/vårdnadshavare såväl som arbetsgivare att anpassa sin undervisning för att maximera elevernas möjligheter att prestera bra på de nationella slutproven ("teaching for the test"), snarare än att utforma undervisningen utifrån den mångfald av kunskapsdimensioner som inryms i styrdokumentet.

2. Validitetsproblem och dess konsekvenser

Högskolan Väst hävdar på intet sätt att den kunskap som de nationella proven mäter inte är viktig. Tvärt om, men en kunskap är till sin natur mångfasetterad och endast vissa dimensioner och former låter sig enkelt mätas i en provsituation med skriftliga prov. Det finns således risk att den föreslagna kalibreringsmodellen med dess dramatiska ökning av de nationella provens betydelse, leder till en mer endimensionell kunskapssyn där det enkelt mätbara också görs till det viktiga.

Bildning, humaniora, estetik, kritiskt tänkande, kreativitet och omdömesförmåga är exempel på kunskapsdimensioner som är viktiga inom högre utbildning men som inte enkelt låter sig mätas vid enstaka provtillfällen med skriftliga prov.¹ Lärare som träffar eleverna dagligen i många olika sammanhang har däremot bättre möjligheter att fånga upp dessa kunskapsdimensioner, givet att de ges tillräckligt stort utrymme i undervisningen. Det är också ett uppseendeväckande resultat i utredningen att det nuvarande betygssystemet, som helt bygger på lärares okalibrerade bedömningar, är bättre på att predicera studenters framgång inom högre studier än vad den föreslagna modellen är (s 259f.).

Högskolan väst delar helt utredningens slutsats att ”*det indikerar att lärarbetygen innehåller mycket värdefull information om elevers kunskaper som inte fullt ut framkommer om man enbart skulle förlita sig på nationella slutprov eller högskoleprovet.*” (Bilaga 3. s260). Däremot ställer vi oss frågande till resonemanget att mer av det samma skulle lösa problemet:

”*Det betyder inte nödvändigtvis att proven inte mäter rätt saker utan att det antagligen har mer att göra med det stora måtfel som uppstår när elevernas kunskaper baseras på en eller några få mätningar*” (ibid.)

En minst lika rimlig slutsats är att de nationella proven inte förmår att fånga alla de kunskapsdimensioner som är av betydelse för studenters förmåga att klara av högre studier, men att lärare i högre utsträckning besitter denna förmåga. Om så är fallet har det föreslagna systemet validitetsproblem.

¹ Se t.ex. Strannegård, I. (2021) *Kunskap som känns: en lovsång till att lära sig något nytt*. Mondial

3. Bristande transparens och rättssäkerhet

Meritvärdeskalibreringsmodell kan också komma att upplevs som oförutsägbar för den enskilda eleven då den brister i transparens. Det försvårar för elever att göra informerade och strategiska val inför framtida studier. Vidare innebär modellen att en elevs meritvärde inte enbart baseras på dennes egna prestationer, utan påverkas av övriga elevers resultat, vilket kan anses vara problematiskt ur ett rättviseperspektiv.

4. Ökad psykisk ohälsa

Elevens känsla av att hens framtidsutsikter hänger på prestationen vid enstaka provtillfällen kan komma att resultera i ökad stress och sämre psykiskt mående. Förmågan att prestera vid *high stakes-prov* är heller inte den samma för alla elever (vilket bland annat uppmärksammas i Ungdomsbarometerns undersökning som utgör bilaga 4 i utredningen). Att i så hög grad förlita sig på de nationella proven väcker således rättvisefrågor.

5. Konsekvenser för yrkesförberedande gymnasieutbildningar

Utredningens konsekvensanalys visar att elever från praktiskt inriktade gymnasieprogram riskerar att missgynnas i ett kalibrerat betygssystem. Elever som idag väljer dessa gymnasieprogram, (där krav- och förväntningsnivån i de ämnen som passar för nationella prov ofta är lägre vilket leder till att de får ett högre betyg än vad som hade varit fallet vid högskoleförberedande gymnasielinjer) kommer att ha svårare att komma in på högre utbildning senare i livet, när deras betyg kalibreras mot de nationella proven. Förslaget riskerar således få till effekt att intresset för att gå praktiska program minskar, vilket går stick i stäv med regeringens uttalade ambition likaväl som arbetsmarknadens behov.

Förslag till revidering

Mot bakgrund av ovanstående rekommenderar Högskolan Väst att:

- Nationella prov fortsatt används som stöd för likvärdig bedömning, men ges mindre vikt än i föreliggande förslag.
- Det system som implementeras måste säkerställa att olika kunskapsformer – praktiska, estetiska, analytiska och kommunikativa – får ett reellt genomslag i bedömningen. Lärarens samlade professionella bedömning bör därför

fortsatt utgöra grunden för betyget, men att nationella prov ges större betydelse än idag.

- Eventuella reformer prövas noggrant mot principer för validitet, transparens och rättssäkerhet.

Avslutande kommentar

Högskolan Väst delar utredningens grundläggande problemformulering – att betygssystemet lider av bristande likvärdighet – men avstyrker det föreslagna kalibreringssystemet i sin nuvarande form. Förslaget riskerar att få oönskade effekter på undervisningens innehåll och försvaga det breda och mångdimensionella kunskapsbegrepp som svensk utbildning bör värna. Vi uppmanar därför till fortsatt dialog och brett förankrade justeringar innan ett nytt system införs.

Yttrandet har fastställts av rektor Mats Jägstam efter föredragning av utbildningsledare Johan Hyrén.

Med vänlig hälsning

Johan Hyrén
Utbildningsledare